

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה חמישית: גליון יג | שבת קודש פרשת מקץ - חנוכה | כז כסלו ה'תשפ"ה

עלה נס

שמן של נס להדלקת המנורה

ע"פ ספר תבואות שמש על המועדים, מאת הרה"ג ר' שמואל מאיר פראנצ'יס שליט"א

ידועה הקושיא משמו של הגר"ח מבריסק על תירוץ הבית יוסף, שהקשה הב"י מה היה הנס ביום הראשון שבעבורו תקנו שמונה ימים ולא שבעה, ותירץ "שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור, נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף כלילה הראשונה". והקשה הגר"ח, דלפי זה לא היה נס המנורה בכך שהמנורה היתה דולקת ליותר זמן משיעור השמן שבה, אלא הנס הוא שהשמן נוצר בנס, כי כששפכו שמן מהפך נשאר הפך מלא כבתחילה, וא"כ נמצא שהדליקו את המנורה בשמן נס. וקשה, הרי אין זה 'שמן זית' אלא 'שמן נס', ולהדלקת המנורה בעינין שמן זית דוקא. [דרך אגב, באמת אין מקור ברור שאכן אמר הגר"ח מבריסק כן, אלא שכן מובא בשמו בהרבה מקומות. ועיין בספר ימי חנוכה להגר"י שכתב (ע' א') בשם הגר"ח הלוי סולוביצ'יק ז"ל שדבר זה לא יצא מפי הגר"ח ז"ל, ולהמשך דבריו שם (ע' ב') הוסיף: שמעתי מפי הרב הגאון ר' מנחם בן-מנחם, ר"מ בישיבת תפרח, שסיפר שפעם פגש זקן מופלג אחד במלון המרכז, והוא סיפר שבהיותו עוד נער לפני בר מצוה ניגש להגר"ח מבריסק שנדמן לאכסניא באותה העיר, ורצה לומר לו משהו בנוגע להקושיא משמן נס, והשיב הגר"ח ז"ל "איך האב דאס קיין מאהל ניט גפרעגט" [מעולם לא שאלתי קושיא זו], עכ"ל.

והנה איתא בגמ' סנהדרין (סו:), רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה, ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה, ע"כ. וכתב השל"ה הקדוש (פרשת וישב אות נז) וז"ל, ובודאי זה הנברא על פי השמות ולא מצד התולדה אין צריך שחיטה, וניתר לאוכלו בעודו חי. וכך עשו השבטים [אחי יוסף], ויוסף לא ידע והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם, הביא דיבה זו אל אביו שהם אוכלים אבר מן החי, והם כנים היו וכדין עשו, עכ"ל. הרי שבהמה זו שנוצרה בנס לא חשיבא כבהמה, ואינה בכלל מצות שחיטה ואיסור אבר מן החי.

וכעין זה מצאנו בדברי המלבי"ם (ריש פרשת וארא ד"ה ואל הבקר רץ) ע"פ חז"ל, שאברהם האכיל את המלאכים בקר שעשה על ידי ספר יצירה, וביאר המלבי"ם שמפני זה היו יכולים לאכלו עם חמאה וחלב, עיי"ש. הרי דסבר שבהמה שנוצרה בנס ע"י ספר יצירה אינה בכלל בהמה לגבי דיני התורה, ואין בה איסור בשר בחלב. ובספר דרך אמונה שרשב"י אכל הביא קושיית האחרונים, היאך היה מותר לרשב"י לאכול מעץ החרוב שנוצר בנס עבורו (שבת לג:), ולכן לא היה בו איסור ערלה.

הרה"ג ר' שמואל מאיר פראנצ'יס שליט"א עם הרה"ג ר' דוד צוקר שליט"א ולהבח"ח הגר"י קמנצקי זצ"ל

אולם לכאורה יש לדחות הראיות הנ"ל, דבכולם מיירי ביצירת דבר יש מאין ע"י נס אבל נס חנוכה לא היה ביצירת שמן יש מאין, אלא היה נס של 'ברכה', שניתוסף השמן המועט והספיק לשמונה ימים. נמצא, שאין ראייה מוכרחת מהמקורות הנ"ל לדברי הגר"ח.

עלה חנוכה

שמחה בחנוכה להרמב"ם - מדאורייתא או מדרבנן

ע"פ ספר ברכת אליהו חידושי סוגיות על מועדי השנה מאת הרה"ג ר' דניאל חיים פישמן שליט"א

איתא ברמב"ם (פ"ג מהלכות חנוכה ה"ג) וז"ל, ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן נרות וכו', עכ"ל. וכבר נשתברו בו הרבה קולמוסים, מה מקור הרמב"ם שימי חנוכה הם ימי שמחה.

והנראה בזה, דתניא בברייתא ד'מאי חנוכה' (שבת כא:): "לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה", ע"כ. והנה יעויין ברמב"ם לקמן (ה"ו) דכתב וז"ל, ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים, אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים וכו', אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה, עכ"ל. הרי מבואר דכל יום שאומרים בו הלל, הוא יום של שמחה יתירה וזה כולל ימי חנוכה דאומרים בהם הלל, וא"כ ממה דאיתא בברייתא בשבת דתקנו הלל בחנוכה, יש להוכיח שהם ימי שמחה.

ויש להוסיף ביאור בזה ע"פ מש"כ הערוך השלחן (או"ח סי' תרע סעיף ט) וז"ל, ריבוי הסעודות שמרבין בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה כפורים, משום דגזירת המן היתה על הגופים וכו', אבל גזירות אנטיוכוס היתה ביטול תורה ומצות וכו'. לכך צריכין לשמח הנפש בהלל ותודה וזמירות ושריות ותשבחות ואין להגוף עניין בזה, עכ"ל. ויוצא מדבריו, דהא דילפינן שיש דין שמחה ממה שתקנו לומר הלל, אינו הוכחה בעלמא, אלא כך הוא גדר הדין של שמחה שתקנו בחנוכה, דהיינו לשמוח בהלל, דאמירת ההלל גופא הוי האופן שמקיימים הדין שמחה, כיון דעיקר השמחה נתקנה כנגד גזירה והצלה של רוחניות, והלל גופא הוי פעולה לקיים שמחה רוחנית.

אולם בשו"ת דברי יציב (ח"ז סי' סד) מבואר שיסוד הדין דשמחה הוא מצד הצלת הגופים ממיתה לחיים. דהנה כתב החתם סופר בכמה מקומות, דהא דקבעו חנוכה ליו"ט הוא מדאורייתא, וז"ל (באו"ח סי' רח) לקבוע יום שמחה ביום טובה כגון חנוכה ופורים דאורייתא הוא מק", משיעבוד לגאולה אומרים שירה בפסח ממיתה לחיים לא כל שכן (מגילה יד.). וק"ו דאורייתא הוא, עכ"ל ע"ש. ועפ"ד החתם סופר כתב הדברי יציב ד"ל לדעת הרמב"ם, דכמו דהוי יו"ט מדאורייתא הוא הדין חיוב שמחה, כיון שניצולו ממיתה לחיים ע"ש. ונמצא לדרכו דקיום שמחה בחנוכה לעולם הוי משום דהיתה הצלה גשמית ממיתה לחיים ושלא כדברי הערוך השלחן.

מורינו הגאון רבי ישראל ניומאן שליט"א בסעודת מלוה מלכה לכבוד סיום הספר ברכת אליהו עם הרב וואבי המחבר שליט"א

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א		ערב שבת	
יום השבת	ליל שבת	ערב שבת	ליל שבת
סו"ד קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"ז	4:38	3:40	פלג המנחה גר"א וגר"ז
8:54/9:38	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	4:05	פלג המנחה מג"א לפי האופק
סו"ד תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"ז	5:18	4:20	הדלקת נרות (18 דקות)
9:56/10:25	זמן קר"ש (לערבית ולפני הסעודה)		
11:58	זמן צאת כוכבים בינונים לנר חנוכה		
צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות	5:15		
	חצות (סעודת שבת להבי"ח)		

מולד חודש טבת: יום שני אחר צהריים 5:33-16 חלקים. מאנטגא נאכמיטאג, דריי און דרייסיג מינוט און זעכצן חלקים נאך פינג.

בענין מה שהובא (גליון וישוב) מהרה"ג ר' חיים צבי הכהן שליט"א בספרו אלה המשפטים עמ"ס סנהדרין, שמה שדרכו של הבית יוסף להכריע כרוב דעות בין דעת הר"ף הרמב"ם והרא"ש, אינו מדין רוב אלא מסברא. יש לציין שכן מבואר גם בדברי הנצי"ב (פתח העמק אות ג סעיף ב). ובאמת עיקר החילוק בין הכרעה מדין רוב והכרעה מסברא ע"פ רוב מוכח גם בדברי רמ"א (ח"מ סימן כה סעיף ב) ע"פ הרשב"א (ש"ת ח"א סימן רג) שבמחלוקת הפוסקים הולכים אחר הרבים בכל מקום. והיינו אף שהפוסקים לא עמדו למנין ולא דנו זה עם זה, עדיין יש לילך אחר הרוב. וכן עשו כל הפוסקים לאורך הדורות. וכן מצאנו שטרם המשנ"ב בכמה מקומות לחשב מה היא דעת רוב הראשונים. וכן מפורש בחזו"א (יו"ד סימן קנ ס"ק ח) שאף שאין דין רוב, כדי להכריע מסברא נוטלים לפעמים כח הרוב המספרי, עיי"ש.

יבוצה ראוב

קריאת שמו"ת בכל יום עליה אחת

מה שכתב הרב משה ברוך קופמאן (גליון וישלח) שיש שקוראים שמו"ת בכל יום את העליה המכוונת כנגד אותו יום, מסתמא מקורו מהמעשה רב (אות נט). וזה מתאים למה שהביא שהגרי"א היה נוהג לעשות ההפסקות לעליות דווקא כשיש הפסק בענין. אולם ראיתי בשם הגרי"ח קניבסקי, שמי שרוצה להפסיק בכל יום במקום העליה של אותו יום, שלא להתבלבל היכן הוא אווז, מותר לעשות כן.

דא צב סו"בא

להדליק נר שלחנוכה

אפריון נמטייה להרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א על מאמרו בענין קבלת מהרש"ל מחסידי אשכנז לענין נוסח הברכה של להדליק נר שלחנוכה בתיבה אחת, כדי שיהא סך הכל י"ג תיבות בברכה, ונימוקו עמו דברכה זו מיוסדת על המקרא **זכור ימות עולם וגו' זקנין ויאמרו לך שיש בה ג"כ י"ג תיבות.**

וכדבר בעתו כדאי לצטט דברי הציצה לדרך בשם המהרש"ל גבי "יותר יעקב לבדו" (בראשית לב, כה), וז"ל לפי שמצינו שהקב"ה אמר ליעקב אתה מסרת נפשך על פך קטן בשבילי, וגם אני בעצמי אשלם לבניך בפך קטן לבני חשמונאי, שנעשה נס ע"י פך קטן, והיכן מצינו שיעקב מסר נפשו, אלא וודאי כשנאמר ויותר לבדו ששכח פך קטן של שמן שרצה לנסך ע"ג המזבח בבית א-ל וחזר עליו, לפי שאינו שלו אלא של הקב"ה, עכ"ל.

ורואין מזה שיש ענין מסירות נפש בכל מצוה, דחזרה לפכין קטנים אינו מג' עבירות שמחויב למסור נפשו, אולי לתא דבל תשחית נגע בה, ואם אין חיוב למסור נפש הלא אסור להסתכן בשבילו. ומשמע כיסוד המשגיח שענין מסירות נפש שייך לכל המצוות, ומעשי אבות סימן לבנים.

בברכת התורה, *אלף אלוף*

להקדים לקבל שבת

בענין זמן הדלקת נרות שבת שנידון בגליונות הקודמים (ויצא-וישלח), יש לציין לירושלמי שבת (פ"ב ה"א), רב נחמן בשם רבי מנא, מצוה להקדים כדי לזרז במצוות, ע"כ. ופירש קרבן העדה, מצוה להקדים להדליק נר של שבת מבעוד יום כדי לזרז עצמו למצות שבת, עכ"ל. [וז"ל הר"מ (פ"ה מהל' שבת ה"ג), המדליק צריך להדליק מבעוד יום קודם שקיעת החמה]. *אלא אקאטאמין*

דקדוק התיבות בתפילה

בגליון ויצא ב'עלה תפילה' עורר הרב שלמה דיקמאן שליט"א על חשיבות דקדוק התיבות בתפילה, כדאי לציין לאידך גיסא לדברי מדרש שיר השירים רבה המפורסמים על הפסוק "ודגלו עלי אהבה" (שיר השירים ב, ד) א"ר אחא, עם הארץ שקרא לאהבה איבה כגון ואהבת - ואיבת, כגון דא אומר הקב"ה ודלוגו עלי אהבה, ע"כ. וגם לענ"ד לא כדאי להביא סיפורים המאיימים את הציבור ואין מביאים ליראת שמים. בברכה, *אילוף קאן*

ויש להעיר דא"כ בכל מצוה דרבנן היה להם לחז"ל לתקן כן ולא רק בנרות חנוכה, הגם שדברי הגמ' לענין חנוכה נאמרו. וא"כ מאי שנא נרות שבת ויום טוב דלא דקדקו בזה. ואולי יש לחלק דנר שבת ויו"ט הם מדיני עונג וכבוד השבת ויו"ט שהם מדברי הנביאים שנאמר **וקראת לשבת עונג וגו' וכבדתו וגו'**, ושייך לומר בזה **וצונו ה' ע"י הנביא**, הגם שאינו מדאורייתא ממש.

עוד י"ל דכיון דדברי הגמ' נאמרו לענין נר חנוכה, ושם גילו לנו לכל מצוות דרבנן שאפשר לברך עליהם ולומר **וצונו**, ה"ה כשתקנו חז"ל ברכת נר חנוכה דקדקו לרמז ענין זה, ומשם תלמד לכל ברכות המצוות דרבנן.

מן הראוי לציין שמנהג הספרדים בנוסח ברכה זו ע"פ מרן השו"ע ע"פ קבלת האריז"ל הוא לומר **להדליק נר חנוכה** [ללא תיבת של בכלל], וכמו"כ נאמרו גם בזה כמה טעמים באחרונים, עיין בדבריהם. ואולי יש להוסיף בזה עוד רמז עפ"מ"כ ר"ש (פר' וזאת הברכה) שחשמונאי ובניו היו י"ב, ואלעזר עמהם, והיינו י"ג אנשים. וא"כ רצו חז"ל להזכירנו בשעת הברכה ענין זה של רבים ביד מעטים שהוא ממש כפשוטו.

אלף ברו"ה

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: בענין הערתו שגם הברכה על נר שבת מיוסדת על "זקנין ויאמרו לך". אציין למש"כ בקונטרס "מאור עיפתך" שברכה זו לא הוזכרה בנמרא ויש אומרים דהא דמברכים על נר שבת הוא כדי להוציא מלב הקוראים.

מסירות נפש בכל המצוות

ראיתי המאמר הנפלא של הרה"ג ר' לוי קרפני זצ"ל (גליון וישב), שהביא היסוד הגדול של המשגיח הרב ירוחם זצ"ל שבכל מצוה יש מסירות נפש דילה. ומה שמביא שהגרי"ז התווכח עם הגאון ר' לייב מאלין שלא מצינו חיוב מסירת נפש רק בג' עבירות החמורות, הנה שם בדעת חכמה ומוסר (מאמר ג) מביא הגמ' בברכות (כ, א) למה דורות ראשונים זכו לנסים משום שמסרו נפשיהו אקדושת שמו, וכעובדא דר' אדא בר אהבה שמחה באישה לא צנועה וקרע בגדיה ברבים. והנה שם לא היה ענין של חשש עונש מיתה אלא עונש ממון, ולא היה ג' עברות חמורות, ואעפ"כ מיקרי מסירות נפש.

המנהגים נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן ע"פ לוח ההלכות והמנהגים (ליטא), נוהג בחכמה (בית מדרש גבוה). ימינו קודם (אויברלנד)

של בין הערבים לפני הדלקת המנורה. ויש אומרים שאם מדליק סמוך לשקיעה אין צריך לדקדק מטעם תרתי דסתרי. נתפשט המנהג להדליק קודם מנחה בערב שבת מחמת שגומרים מנחה סמוך לשקיעה. ובק"ק אשכנזים מדליקין אחר מנחה כמו בחול (ימינו קודם), ויזהרו מאד שלא יבואו לידי חילול שבת ח"ו.

שבת חנוכה: ק"ק אשכנזים אומרים יוצר לשבת חנוכה. מפטיר קורא 'ביום השלישי' לחוד ומפטירין רני ושמחי בזכריה. מברכין חודש טבת. אין אומרים אב הרחמים וצדקתך ואין מזכירין נשמות. יש מזמרים בסעודה 'אכלו משמנים' הנדפס בסידורים ישנים. אבל יש קורין תגרו על זמר זה כי אין חיוב משתה ושמחה בחנוכה (מאורי אור). ק"ק פפד"מ מזמרים פיוט 'שני זתים' בברכת אמת ויצבי (פיוט זה נזכר בתוס' ע"ז יז, -זולת לחנוכה) (ש"צ הנאמן).

מוצאי שבת: אין להמר יותר ממוצאי שבת הרגיל מחמת מצות חנוכה (אג"מ חלק ד סימן סב). במקומות שמדליקין בביהכ"נ יש להקדים נר חנוכה (רמ"א סימן תרפא). יש מדליקין בביהכ"נ לפני אמירת 'ויתן לך' (ש"צ הנאמן ע"פ הגמ"א שם) ויש מאחרין. לפי מנהג הגרי"א (מעשה רב) אומרים יתן לך בביתם אחר הדלקת נרות, כדי שלא יאחר הזמן. בארץ ישראל שמדליקין בחוץ מזדרזים להדליק תוך חצי שעה מזמן צאת הכוכבים, וגם מקדימין קודם הבדלה. אבל בחו"ל נתפשט המנהג להקדים הבדלה כשית הט"ז מחמת תדיר.

ידליק במקום הנראה לציבור. (2) כמו כן אין דין להדליק חצי שעה דוקא. ולכן אחר שהציבור הולכים לביתם [כגון במוצאי שבת] מותר לכבות נר. (3) גם יכולים להקדים ההדלקה קודם זמנה ואפילו קודם צאת הכוכבים (משנ"ב שם ס"ק מו). (4) במקומות שיש הרבה מנינים לתפילת ערבית, אם עדיין הנרות דולקים ממנין הראשון א"צ להדליק עוד פעם. ואם כבר כבו הנרות ידליק מחדש. (5) גם בבית מדרש מדליקין, בכל מקום שיש מנין קבוע, אבל לא במקום שמתפללין עראי כגון באלום. (6) אחר ההדלקה ברוב מקומות אומר המדליק 'הנרות הללו', ויש מקומות שאף מזמרים מעוז צור (ימינו קודם). (7) אף המדליק בביהכ"נ מברך [כגון בחבור ישיבה] אין לברך שהחיינו עוד פעם (משנה ברורה שם ס"ק מה). ואלו המדליקין בביתם קודם תפילת ערבית ודאי מברכים שהחיינו עוד פעם בבית הכנסת.

זמן תפילת ערבית: המנהגים להדליק בצאת הכוכבים, הרבה נוהגים אעפ"כ להתפלל ערבית קודם מחמת תדיר. ועליהם לדקדק להקדים כל מה שאפשר כדי שלא יפסידו עיקר זמנה, שהוא חצי שעה אחר צאת הכוכבים. מטעם זה יש מכינים הנרות קודם שהולכים להתפלל ערבית.

ערב שבת: הרבה מדקדקין להתפלל מנחה קודם שמדליקין בביתם מחמת תרתי דסתרי. גם מחמת שבמקדש הקריבו התמיד

דיני והלכות חנוכה מרובים, והבאתי בעיקר מנהגי בית הכנסת
סדר התפילה: (1) בכל יום של חנוכה אומרים הלל שלם. ואחר הלל אומרים חצי קדיש, חוץ מיום שיש בו מוסף [שבת, ר"ח] שאומרים קדיש שלם אחר הלל. (2) יש מקומות שאין מתפללין מנחה קצרה בימי חנוכה או עכ"פ בקצת הימים, מחמת פרסומי ניסא שחוזר הש"ץ על הנסים בתפילה (ראה נוהג בחכמה). (3) קריאת התורה ביום א' דחנוכה מתחילין מ'זוהי ביום כלות' (רמ"א סימן תרפד). ויש מקומות (נוסח ספרד) שמתחילין בברכת כהנים קדעת השו"ע. (4) כשאומרים קדיש על הספר השני (היינו בשבת או בר"ח) אין צריך להחזיר הס"ת הראשון לבימה.

מקום הדלקה בבית הכנסת: מדליקין בכותל דרום כמו שהיה במקדש שהמנורה בדרום [צריך לשים לב שיהיה באמת דרום ואינו תמיד מימין ארון הקודש, מפני שמקום ארון הקודש תלוי בכיוון של ירושלים]. ומסדרין הנרות ממזרח למערב [ויש מקומות שמסדרין מצפון לדרום]. המדליק עומד אחרוני לדרום ופניו לצפון, ומתחיל מיימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש, ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו (משנ"ב סימן תרעא ס"ק מב-מג).

עוד פרטים בהדלקה בביהכ"נ: (1) בביהכ"נ אין דין פרסומי ניסא לחוץ, ולכן אין צריך להדליק אצל החלון או הפתח לחוץ, אלא

ראיתי מה שכתב הרה"ג ר' משה ברוך קויפמאן בענין אמירת פרשת וישלח, שיש נוהגין שבמוצאי שבת קודש קודם יציאה לדרך קוראין פרשת וישלח מתחילתו עד חמישי, ומקורם מד' הבאר היטב (סימן רצ"ט ס"ק י"ד) ש"י וז"ל ואין לומר שום פסוקים ולא פרשת וישלח ולא פיתום הקטורת כנודע מהאריז"ל, רק אם יש לו דרך ליסע יאמר פרשת וישלח ע"כ, [ומש"כ כנודע מהאריז"ל אין כוונתו דהאריז"ל אמר דיש לומר פרשת וישלח במוצאי"ק, אלא כוונתו כנודע מהאריז"ל שאין אומרים מקרא בלילה].

ובדברות קודש של מרן אדמו"ר מצאנז קלויזענבורג זי"ע (רעוא דרעוין פרשת שמיני תשד"ם) כתב שיש לרמז בטעם הנוהגים כן, שהנה נרמז בלשון הכתוב "ולהבדיל" (ויקרא י, י) וסמך ליה "ולהורות" (שם פסוק יא) שתיכף להבדלה יש ללמוד תורה, ולכן אומרים פרשת וישלח להורות שיש לבטל כוחו של עשו על ידי לימוד התורה, וכמ"ש (ב"ר סה כ) בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשו. ולכן בשעת הבדלה מסתכלים על הידים, להגביר ידי יעקב על ידי עשו בכח לימוד התורה. ועיי"ש בארוכה.

ובהליכות חיים - צאנז מביא שהמנהג בצאנז קלויזענבורג דאין לומר פרשת וישלח אפילו כשיוצא לדרך, מחמת דאין לומדין מקרא בלילה. אולם שמעתי מחדב"ן כ"ק גאב"ד קרית צאנז ירושלים הגאון רבי דוב ווייס שליט"א, שפעם אחת במוצאי שבת לפני שחזר לארה"ק אמר לו חתנו, "די פארסט דער וואך מ'דארף זאגען פרשת וישלח", ואמר שאפשר שכונתו לאומרה אחרי חצות במוצאי"ש מפני טעם הנ"ל.

ואעתיק מה ששמעתי מזקיני הרה"ח ר' יוסף וועבער ז"ל גבאי דקהל פאפא, מגדולי ראשוני העסקנים בוילמסבורג, שפעם אחת היה צריך לפגוש עם איזה סנאטור לשם השתדלות עבור אחב"י, ונכנס לרבו הויחי יוסף מפאפא זצ"ל ושח את שיחו שהוא מפחד קצת מהפגישה. ענה לו רבו, "יוסף, מ'דארף זאגען פרשת וישלח ווייל עס שטייט 'למצוא חן אין דאס איז א סגולה פאר חן'. ואמר לי שמני אז נהג לומר מידי יום ביומו פרשת וישלח, ואכן ויוסף מצא חן. יהי זכרו ברוך.

שלום ושלום

ישיבה לשון התחברות

נהנתי ברוב עונג ממאמרו של הרב הלל שמעון שימאנאוויטש (גליון ויצא) בביאור לשון 'ישיבה' בלשון המקרא בכמה מקומות, ויצא לחדש שלפעמים הוא לשון רעייית צאן.

אולם אחר העיון דבר זה קשה בעיני, האין מונח בלשון 'ישיבה' שהיא מלה סתמית, שהכוונה לרעות צאן. ומה שהוכיח מדברי הראשונים, כבר השיגו עליו ב'קול עלה' בשבוע שעבר. ועל כן נראה לפרש הכתוב ביעקב עם לבן 'וישב עמו חודש ימים', שההדגשה היא על ישיבה עמו, שמשמעו ענין של התחברות והשתוות, ומפני זה משמע שיעקב רעה עמו את הצאן, ועם כל זה חסורי מחסרה, וכדברי רש"י שהוא לשון קצר. ועדיף לדחוק כן מלפרש שעצם המלה 'וישב' פירושו רעייית צאן, שאין לו

רגלים. ונראה שזו כוונת הספורנו ודו"ק בלשונו.

מה שכן אפשר לומר ע"פ דברינו, שלשון 'ישיבה' - בפרט כשנאמר על ב' בני אדם או יותר - משמעו ענין של התחברות [וזה גם חידוש וצריך בדיקה], וכשנאמר ש'ראובן ישב אצל שמעון' יש במשמע יותר שישב לידו באוטובוס על דרך מקרה, ולכן "שבה עמדי" פירושו ותעסוק עמי בעבודתי, ובלבן וביתרו היה זה עבודת רעייית צאן.

וזהו מה שתרגם אונקלוס בפרשתו פרשת וישב על הכתוב "וישבו לאכל לחם" (בראשית לז, כה) 'ואסחרו למיכל לחמא'. ולכאורה, הלא דרכו בכל מקום לתרגם ישיבה בלשון 'ויחבו', כגון בריש פרשתו על "וישב יעקב". אולם להנ"ל א"ש היטב, ש'אסחרו' לשון סביב, כתרגום אונקלוס על "תסובינה אלומותיכם" (בראשית לז, ז), וכלשון הגמ' סחור סחור אמרינן לנזירא. וא"כ 'וישבו לאכל לחם' היינו שישבו כולם בחיבור סביב שולחן אחד, לא אחת הנה ואחת הנה.

הגאון רבי יוסף גריןולד בעל ויחי יוסף מפאפא זצ"ל

ונראה טעמו של אונקלוס, מלבד דלפי דברינו זהו עצם המשמעות בלשון 'וישב' כשנאמר על רבים, עוד נראה, שאם אין כוונת הפסוק להודיענו שהיתה ישיבה כאחד, למה נאמר 'וישבו' - וכי ס"ד שאכלו בעמידה, ובהכרח בא להודיענו שהיה סביב שולחן. [ועי' בסוף ויצא 'ויאכלו שם על הגל' (בראשית לא, מו), ולא נאמר 'וישבו על הגל', דאין כוונת התורה שהיתה ישיבה כאחד. ואולי בדוקא לא רצה יעקב שתהיה אכילתו עם לבן ובניו בדרך קבע, ולכן לא היה בישיבה].

והענין שהיתה אכילתם בישיבה' דרך קבע, י"ל ע"פ הספורנו כאן להראות שבעיניהם לא נעשתה כאן שום עוולה במכירת יוסף, זה לא היה עסק ביש, אדרבה אחרי קיום המצוה (בעיניהם) ישבו לאכול

יחד, ואולי היה בעיניהם כסעודה של מצוה.

בכבוד, חיים ישראלי מלחן גרין

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: בעיקר דבריו לפרש שכונת רש"י ללמוד מהלשון "וישב עמו", כת"ר הוא אח בדעה עם אחי הגדול הרב יואל שליט"א שכתב כדברים האלה במכתבו שרק חלקו הופיע בעלים פרשת וישלח. הרי שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד. אך מה שכתב לפרש שהתרגום נקט לשון "אסחרו" דווקא במקום שיושבים ביחד, יש להעיר מתרגומו של אונקלוס ל"קום נא שבה" (בראשית כז, ט) "קום כען אסתחר". וע"ע בספר אמת ליעקב (מהדורת עלה זית עמ' תק) מש"כ הגר"י קמנצקי בדברי תרגום יונתן ע"פ "וישב שרי מואב עם בלעם" שתירגם 'ואסחרו דרבני מואב

עם בלעם", ושם עולה יפה דברי כת"ר. ואולי יש עוד מקומות בתרגום שתירגם כך ולא חיפשתי כעת.

האם אבל מתפלל לפני העמוד בראש חדש

בנוגע למה שהביא הג"ר משה ברוך קופמאן (עלה מנהג - גליון תולדות) משמעות מהמשנה ברורה (תקפא ס"ק ז) שמנחה וערבית מתפלל אבל לפני העמוד בראש חודש, ומשמעות מהביאור הלכה (סימן קלב) שאינו מתפלל. אכתוב מה שעלה במצודתי בדעת המשנה ברורה בזה.

בחמשה מקומות דן המשנה ברורה בענין זה [כפי ידיעתי]: ב' מקומות בהלכות חנוכה (סימן תרעא ס"ק מד, וסימן תרפג ס"ק א), בהלכות ראש השנה (סימן תקפא ס"ק ז), שם בשער הציון (אות יא), ובביאור הלכה בהלכות תפילה (סימן קלב) ב'קונטרס מאמר קדישין'. והעולה מדבריו בכל מקומות אלו, שבחול המועד אפילו מנחה ומעריב יש מקום למנוע את האבל מלהתפלל. אבל בכל שאר הימים, בכל דבריו במשנה ברורה מפורש דמתפלל מנחה ומעריב [ואפילו שחרית מותר אם אחר מתפלל הלל, אלא שהגר"א לא היה מניח], אבל בביאור הלכה במאמר קדישין יש משמעות שכל היום אינו מתפלל.

ויעויין ערוך השלחן (יו"ד סימן שעו סעיף יד) שכתב שבין בראש חודש ובין בחול המועד פשוט שיכול האבל להתפלל מנחה ומעריב, וסיים 'וראיתי מקפידין גם בזה ולא נהירא לי'. ומשמע שה'מקפידין' מקפידין גם בראש חודש. ובוודאי יש שהקפידו גם לענין מנחה ומעריב של ראש חודש. וראה הלכות אבילות להג"ר שמחה בונים קאהן שליט"א (פרק מ אות טו) שהביא בזה הנהגתם של מרנן בעלי דברי יואל, אגרות משה, קהילות יעקב, הגר"י קמנצקי, ועוד.

בכבוד רב, יעקב מרדכי סג"ל

תגובת הרב משה ברוך קופמאן: מה שהאריכו בזה אודות ה'סתירה' במשנה ברורה אם אבל מתפלל בליל ר"ח וחנוכה צלע"ג כי א"כ אותה 'סתירה' היא גם בפרי מגדים שהמשנ"ב העתיק את דבריו בב' מקומות. ואלא ע"כ צריכים לפרש כוונת הפרמ"ג שמה שכתב שאין האבל מתפלל ביום שא"א למנצח הוא רק לענין שחרית אבל לא לענין מנחה ומעריב. וכן מפורש בפרי מגדים בספרו על מנהגים נועם מגדים ובתשובות שלו מגידות שאבל מתפלל מנחה ומעריב רק לא בליל א' משום שהחיינו על הדלקת נ"ח. ולכן נאמר כן גם בדעת המשנה ברורה כדי ליישב הסתירה. ועיינתי בספרו של הרב שמחה בונם קאהן שליט"א וראיתי שאף הוא הסכים שבמקום ספק עדיף להאבל להתפלל כדי לזכות את הנשמה. וכל המקורות שמביאים שאין האבל מתפלל ללמוד סתום מן המפורש שכונתם לענין שחרית ולא לענין מנחה ומעריב. ורק ביד סופר בשם זקנו הכתב סופר ובשו"ת רבבות אפרים כתבו שאין האבל מתפלל כלל והוא ע"פ הב"ח. עוד ראינו שאין המנהג כהביאור הלכה (סימן קלב) שלא להתפלל בימים שא"א למנצח [אפילו שחרית] כנראה שמתפללים האבלים בערב יו"כ, בערב פסח, בשושן פורים, בפורים קטן, בשושן פורים קטן, ובתשעה באב. רק יש מקומות שאין רוצים שהאבל יתפלל בקביעות, ולכן כל זמן שיש איזה מנהג שאין מתפלליו תופסים אותו מנהג (ראה נוהג בחכמה פרק א), ועוד, אפילו אם נאמר שבפורים או ב"ח אין להתפלל יש לחלק כי ר"ח מועד ויום שיש בו מוסף דאורייתא ופורים יום של שמחה ואין אבילות נוהג בו (וכן אומרים בשם הגר"א שלא הניח אבל להתפלל בפורים) ואילו בחנוכה שאינו מועד כ"ח ואינו יום שמחה כפורים רק מצד ההלל אין מתפללים [אפילו שחרית] אבל מנחה ומעריב סוגיין דעלמא שמתפללים. וכן הורה הגר"י ש'אלישיב צ"ל' (הובא בספרו על הלכות אבילות).

מקור הדין כתב בשו"ע (או"ח סימן תרעו סעיף ו) וז"ל, יתחיל להדליק לבילי ראשון בנר היותר ימיני, ובליל שני כשיוסף נר אחד סמוך לו, יתחיל ויברך על הנוסף שהוא היותר שמאלי כדי להפנות לימין, עכ"ל. מקור דבריו מדברי כמה ראשונים (מרדכי שבת רמז רסב בשם מהר"ם, תרומת הדשן סימן קו, מהרי"ק סימן קפג ועוד). מטעם ש"כל פינות שאתה פונה לא יאה אלא דרך ימין".

מקור דין זה הוא מגמרא יומא (נח, ב; וכן זבחים סב, ב) לענין הקפת המזבח בעת שהכהן נותן ד' מתנות על ד' קרנותיו, ושם איתא שהכהן הגדול היה מתחיל מקרן מזרחית דרומית ומסבב המזבח, שכל פינות [נ"א פונות, וביעב"ץ (זבחים שם) גרס פניות] שאתה פונה לא יאה אלא דרך ימין. ונלמד מהפסוק בים שעשה שלמה (דברי הימים ב' ד, ד) [לדעת רש"י הדרשה היא ממה שהמקרא מונה והולך את הצדדים בדרך ימין - צפון, מערב, דרום, מזרח. אולם בזבחים מבואר וכן כתבו תוס' (יומא ז, ב) שנלמד מיתור הכתוב 'פונים']

מכאן למדו הפוסקים כלל בעשיית המצוות, שבכל מקום יש לפנות לימין תחילה. ובכמה מקומות נפסק להלכה ככלל זה: החזרת פניהם של הכהנים בנשיאות כפיים (עיין שו"ע או"ח סימן קכח סעיף ז), הגבהת הס"ת (סימן קלד סעיף ב), דרך העולים לס"ת (סימן קמא סעיף ז), נענוע הלולב (סימן תרנא סעיף י) והקפת הלולב (תרס סעיף א).

וכן הזכירו הפוסקים כלל זה לענין הטיית הראש בקריאת שמע, פתיחת ארון הקודש, הליכת הס"ת לבימה, ואמירת 'בואי בשלום'.

האם מתחיל משמאל והנה נחלקו האחרונים בביאור דין זה. ופונה לימין, או להפך דעת השו"ע ועוד הרבה פוסקים שהכוונה לילך משמאל לימין וכמו שכתב השו"ע לענין חנוכה. ואף שלפ"ז צריך לילך תחילה לצד שמאל, עדיין מקרי שפונה לימין, וכן הסכימו הרבה פוסקים (שו"ת רדב"ז ח"ד סימן אלף פט; באר שבע סוטה טו, ב; פר"ח סימן קכח, ז). אולם דעת הלבוש (או"ח סימן קכח סעיף ז; סימן תרנא סעיף יא; סימן תרס סעיף ב; סימן תרעו סעיף ה) שהכוונה שהולך מימין לשמאל. וכדברי הלבוש כתב הרמ"ע מפאנו במאמר 'ימין ה' רוממה' ומאמר 'ימין ה' עשה חיל'. וכנגדו קם רבי יוסף סאמיגה זצ"ל וכתב קונטרס 'דרך ימין' לסתור דבריו.

דהיינו, לפי השו"ע הדרך הנכונה היא לפנות בכיוון השעון, אף שמתחיל מצד שמאל. אבל לדעת הלבוש והרמ"ע יש לילך נגד כיוון השעון, שעל ידי זה פונה מצד ימין לשמאל.

הלבוש הביא ראיה לדבריו, שהרי מקור הדין הוא מהקפת המזבח ומן ים של שלמה, ובשניהם ההקפה היא מצד ימין לשמאל. עוד ראיה הביא, שכן היא דרך הכתיבה [גם בכתיבת כתבי הקודש], ושכן הוא הפנייה הטבעית של האדם, וכן רוקדים מימין לשמאל [וכן הוא הדרך בזמננו בארה"ב, אבל בא"י רוקדים משמאל לימין]. והאריכו האחרונים בכל זה.

הנהגים לעשות והנה לדעת השו"ע יש לעיין בטעם מנהגנו בהוצאת הס"ת אל דבר והיפוכו הבימה, למה הולכים מימין לשמאל, ולכאורה לדעתו יש לילך לכיוון ההפוך. ובבאר שבע (סוטה טו, ב) כתב, שכאשר החזן מוציא הס"ת פניו כלפי העם, נמצא שהולך משמאל אל צד ימינו. אלא דאין זה מיישב מנהגנו שכשאומרים גדלו פונים או למזרח או לצפון, ונמצא שלדעת השו"ע היה החזן

צריך לפנות לצד ימינו דהיינו לצד דרום.

וכן לענין 'בואי בשלום' מצינו שיש נוהגים (דרכי חיים ושלום אות תתיג) כדעת הלבוש, אבל בשאר דברים נוהגים כהשו"ע. [ובבעלזא נוהגים לפנות ב'בואי בשלום' כדעת השו"ע, אבל חוזרים באותה דרך, ראה מש"כ הג"ר שלום בראנדר בשו"ת עבודת הכהן (סימן יט)].

וכן לאלו הנהגים כהאר"י בנענועי הלולב, עושים בזה כשיטת הלבוש והרמ"ע, אבל בשאר דברים נוהגים כדעת השו"ע. ואף אלו שעושים כדעת הלבוש והרמ"ע לכל דבר, אבל לענין חנוכה גם האר"י (שער הכוונות קח, פ"ח יט, ד) נהג כדעת השו"ע. [ומצאתי שהגר"מ מורגנשטערן (נשמתי'ן חדתין - שבת קודש) מיישב דברי האר"י ע"פ סוד, שתלוי במחלוקת הרמ"ע ומהרח"ו האם חנוכה כנגד נצח שהוא בצד הימין, או כנגד הוד שהוא בצד השמאל עיי"ש].

וכל זה אומר דרשני, כיצד סתרו מנהגם ולא חששו לבחור דרך אחת לילך בה.

חשש תרתי ונראה שאין צורך ליישב המנהגים ולחלק בין מצוה ומצוה, ולומר **דסתר** שנוהגים לענין זה כדעת הלבוש וכענין זה כדעת השו"ע מחמת איה חילוק דין או סברא. ואף שמצינו בפוסקים שאין לעשות דברים הנראים כתרתי דסתר, אין זה שייך לכאן. והטעם, דהנה מקור הדין שאין לנהוג בתרתי דסתר, הוא מגמרא (עירובין ו, ב). העושה כקולי כבית שמאי וכקולי בית הלל נקרא רשע, והעושה כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל עליו הכתוב אומר (קהלת ב, יד) הכסיל בחושך הולך, ע"כ. ולמסקנת הגמרא היינו דוקא היכא דסתרתי הדדי.

והנה כתבו התוס' (נדה לו, א מז, ב ר"ה יד, ב), שכל הקפידא שלא לנהוג בתרתי דסתר היינו דוקא כשיודע עם מי ההלכה, האם כבית שמאי או כבית הלל, אבל במקום ספיקא דדינא מותר לנהוג כתרתי חומרות אף שסותרות אהדדי. אולם מדברי הראשונים (רמב"ן רשב"א ר"ן חולין מד, א) לא נראה כן, שהקשו על הגמרא שהרוצה לעשות כדברי ב"ש או כב"ה עושה, מהדין בע"ז (ז, א) שבשל תורה הלך אחר המחמיר. ולדברי התוס' אין זו קושיא, דאה"נ אם אינו יודע ההכרעה באמת הלך אחר המחמיר וכהגמ' בע"ז, ומה שאמרו בעירובין שלא לנהוג בשתי חומרות היינו כשיודע את הכרעת הדין. וא"כ מקושיית הראשונים מבואר שלמדו שהגמרא בעירובין איירי כשאינו יודע ההכרעה כמי, ולכן הקשו דנימא ספיקא דאורייתא לחומרא. נמצא שלשיטתם אין מקום למש"כ התוס' שיותר לחמיר כשאינו יודע ההכרעה.

ולהלכה, במג"א (סימן תצג ס"ק ו) משמע דלא כתוס'. אבל בכמה מקומות (ראה לדוגמא או"ח סימן שכח סעיף לא; י"ד סימן קה סעיף ה) מצינו שפסק השו"ע כשתי חומרות דסתרתי הדדי, וכן כתב להדיא החק יעקב (סימן תצג, יא) והובא במשנ"ב (שם ס"ק יז). וא"כ גם בנידון דידן אין לחוש לנהוג בתרתי דסתרתי, מאחר שאין בו הכרעה ברורה.

אולם גם לדעת החולקים על תוס', עדיין אין זה אומר שלעולם אין לנהוג באופן של תרתי דסתרתי, דהנה כתב הפר"ח (כללי ס"ס ג) שבדרבנן מותר להקל כתרתי קולות אף דסתרתי אהדדי. והאריכו בזה האחרונים.

ונראה שבנידון דידן כולי עלמא מודו שיותר לנהוג בתרתי דסתרתי, שהרי אין זה שיעשה יוצא ידי חובתו. ומה שמחלק בין הדברים לכאן או לכאן, אינו אלא מנהג בעלמא, ופשוט שבכה"ג לא הוי רשע ואפילו כסיל אינו מקרי מאחר שבכל מקום עושה כמנהג אבותיו, אף שנמצא שנוהג בתרתי דסתרתי.

הגר"מ מורגנשטערן שליט"א בדרשת בר מצוה ליד הפני מנחם זצ"ל

Rav Shimon Szimonowitz,
Machon Aleh Zayis

In Alim Pesach 5782 the following announcement appeared:

As part of a new initiative, Machon Aleh Zayis is proud to announce the forthcoming publication of the Lithuanian classic, *Galya Masechta*, by Rav Dovid of Novharodok (1769-1836). The new edition will contain an accurate version of the text, and will be complete with sources and references to Acharonim who discuss the teshuvos of the *Galya Masechta*. Additionally, the sefer will be beautifully designed and handsomely printed in keeping with the high standards of Machon Aleh Zayis.

This project is currently on hold because the *olam haTorah* was graced with a beautiful new edition of this great sefer by the worldclass Machon Mishnas Harav Aharon. It remains to be determined if our edition will be published in the future; but for now I want to share a short note on the *Galya Masechta's* famous critique of the Rema's *pesak* that every member of the household should light Chanukah *licht*.

The Rambam's opinion is that the head of the household should light as many lights as there are members of the household, adding one light per night per member. Accordingly, if the household numbers ten people, on the first night the head of the household lights ten lights, on the second night twenty, on the third night thirty, etc. Tosafos, though, maintains that only one light per household should be lit on the first night, two on the second, etc. The *Galya Masechta* (p. 76 Mishnas Rabbi Aron edition) questions the Rema's *pesak* as inconsistent with either opinion. There is no known source in the Rishonim for every member of the household independently lighting every night. His conclusion, therefore, is that the minhag should be discontinued, and he is concerned that whoever follows the Rema is making a *berachah levatalah*.

Incidentally, this critique is quoted by the *Aruch HaShulchan* (671:17), who served as the Rov of Novharodok, some years after the *Galya Masechta*. But both the *Galya Masechta* and the *Aruch Hashulchan* testify that the prevalent practice was to follow the Rema.

In 1935, a Hebrew teacher in San Antonio, Texas, Rabbi Alexander Ziskind Gurwitz (Hurwitz – the G is pronounced H in Lithuanian, thus Kagan for Kahan/כהן, and Grodno for Horodna) published his memoirs in Yiddish, *Zkronot Fun Zoyi Durot* (I am indebted to my friend R' Yidel Gluck for bringing this book to my attention). Rabbi Gurwitz, a *talmid* of Volozhin from 5633 to 5636 (1873-1876), dedicated the lion's share of his memoirs to chronicling the customs practiced in Lithuania where he grew up. Although the entire book is in Yiddish, in his short Hebrew introductory note Gurwitz states that his mission was למען ידעו דור הבא אחרינו, דור אשר לא ראו ולא שמעו כל אלה, וכל המנהגים זרים המה להם. למענם כתבתי. ותקותי חזקה שימצאו ברכה בהם ויעשו רושם טוב בלבבם וילכו בדרך אשר דרכו אבותינו והיה זה שכרי בעמלי.

In chapter 29 he describes his father lighting the menorah. פארנאכט, אז דער טאטע האט געבענטשט די ערשטע חנוכה ליכטעלע בין איך געשטאנען און געקוקט מיט אזא באגייסטערונג, אז מיר האט זיך פארגעשטעלט די גאנצע געשיכטע פון נס חנוכה ווי דער רבי האט דערצעהלט. אט די קלייניקע ליכטעלאך מיט זייער טונקעלען פייערל האט דאן אנגעצונדען א ליעבשאפט אין מיין קינדערישע הארץ צו אונזער אידישע פאלק מיט איהרע העלדען, וועלכע האבען זיך מפקיר געווען פאר זייער פאלק און אמונה.

At night, as father lit the first Chanukah light, I stood mesmerized and watched with such excitement that I could picture the entire story of the Chanukah miracle exactly how the rebbe told it. These small lights with their dim flame ignited a love in my young-child's heart for our Jewish nation and her heroes who sacrificed themselves for their nation and emunah.

Why did Gurwitz fail to mention that he too lit the *menorah*? As he was not one to mince words, the omission is glaring. But a careful reading the *Galya Masechta* would indicate that in Lithuania only young married men did so. He relates that כל מי שיש לו בנו או חתנו לוקחי בנותיו שבא באנשים למנין שנים ערך ט"ו שנה מדליק בפני עצמו ומברך גם כן.

Apparently, even those who presumably followed the Rema started lighting only when they matured. Interestingly, the Yesod Veshoresh Ha'Avodah, Rav Alexander Ziskind of Horodna (niftar 1794) complains that many are lax and do not train their young children to light their own menorah. The Aishel Avrohom of Butchatch, although from another part of the world, Galicia, mentions approvingly that the prevailing custom was not to light individually before marriage and for sure not before bar mitzvah.

To my good fortune I "chanced" to meet Rabbi Shalom Roseman *shlita*, who told me two interesting facts. He recently had the privilege of spending time with the legendary Rebbetzin Gifter, *shetichye*. The *rebbetzin* said that in Telz the *minhag* was that only the father lit the menorah.

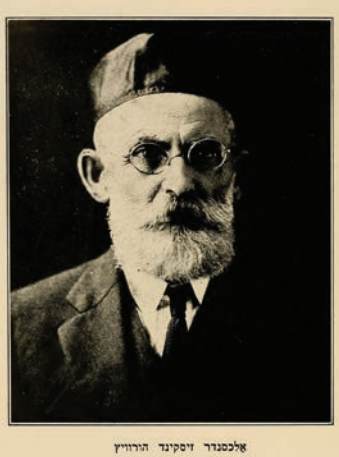
In *Kuntrus Minhagei Telz* (ch. 12) it is recorded that *minhag haYeshivah* is that all *bachurim* are *yotzei* with the *hadlakah* in the Bais Midrash, Maran haGaon Rav Elya Meir Bloch *zt"l* having ruled that the Bais Midrash is the main dwelling-place of the *bachurim*. In brackets, the author adds: "We know that many Gedolim disagree and hold that they [the *bachurim*] should light in the lunchroom, and yet others say that they should

light in the dormitory, but we stand by the *pesak* of Maran [Rav Eliyahu Meir] *zt"l*."

It has long been believed that this practice was adopted by Yeshivas Telz as a reaction to the tragic fire that burned down the dormitory on January 3, 1963. But Rabbi Roseman related in the name of Rav Avrohom Chaim Levin that when Telz/Chicago was established in 1960 – three years before the fire – it was already the practice in Telz to light only one menorah for all the *bachurim*, and that *minhag* was transplanted to Telz/Chicago. If so, the *minhag* can be traced not to the fire, but to the old Telzer *minhag* preserved by Rebbetzin Gifter.

According to Rav Moshe Baruch Kaufman, Rav Zelig Epstein *zt"l* also testified that in his hometown, Slonim, only the head of the household lit the menorah; no one else. This was confirmed by Rabbi Avrohom Shereshevsky in the name of his late father who was also from Slonim.

Could any of this have been due to the influence of the *Galya Masechta*? Or could it be that all referred to were below the age of maturity, while older young men did light? Perhaps some readers can provide more information gleaned from family members and teachers who hail from Lita.

אלכסנדר זיסקינד הורוויץ

It is said in the name of the Arizal that the war fought by Shimon and Levi against Shechem was the prototype, the *maaseh avos siman la'banim*, for the battles of the Chashmonaim against the Greeks in the Chanukah era. We may add several allusions to this idea:

Megillas Antiochus (no. 52) relates that Mattisyahu Kohen Gadol blessed his son Shimon by telling him he followed in the way of Shimon ben Yaakov, who battled Shechem.

The Midrash (Chanukah 1 – Eisenstein) relates that at her wedding, Mattisyahu's daughter appeared in a way unbecoming for a *bas melech*. Ashamed and furious, her brothers prepared to kill her. "You are upset about my appearance before *tzaddikim* like yourselves," she exclaimed, "yet you are not upset that I will have to surrender to the local governor! You should learn from Shimon and Levi, Dinah's brothers, who avenged her by wiping out the city of Shechem! Place your trust in Hashem, and He will help you." This prompted the brothers to begin their fight against the Greeks.

And of course, Mattisyahu and his sons were *kohanim*, descendants of Levi.

Still, the idea that the Chanukah-era wars reflected the battle fought by Shimon and Levi is a bit perplexing. On his deathbed, Yaakov Avinu reproached Shimon and Levi for their campaign in Shechem: כי באפם הרגו איש וגו' ארוך אפם כי עז ועברתם כי קשתה – *For in their rage they murdered people ... accursed is their rage for it is intense, and their wrath for it is harsh* (Bereishis 49:6-7); why would the Chashmonaim view themselves and their undertaking as emulating a cursed campaign?

In fact, Yaakov's own position on the battle against Shechem seems unclear. After the battle Yaakov confronted Shimon and Levi (34:30), describing the danger that now threatened him and his family: ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי – *I am few in number, and should they band together and attack me, I will be annihilated, I and my household*. To this Shimon and Levi responded, הכזונה יעשה את אחותנו (34:31). The Ohr Hachaim says they meant, "If we allow ourselves to be trampled upon by our neighbors and do not react, we have no hope for continued existence." The Torah does not record that Yaakov responded to this claim, so it seems he agreed with it. But then why later on, before his death, does he rebuke Shimon and Levi? And why does he censure their anger, and not their deeds?

Furthermore, before reprimanding Shimon and Levi, Yaakov says to Yosef, ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי – *I have given you Shechem, one portion more than your brothers, which I took from the hand of the Emori with my sword and*

with my bow (48:22). Yaakov actually takes credit for Shechem's conquest; seemingly, there could be no greater approval for it than this. And yet, Yaakov soon afterward rebukes Shimon and Levi for this very campaign.

And finally, what did Yaakov mean by saying that he took Shechem? Did he fight in the battle?

The Midrash (*Yalkut Shimoni* 157) says that by "my sword" Yaakov refers to *tefillah*, and by "my bow" to *bakashah*. When Shimon and Levi went to battle Yaakov said, "Will I allow my sons to fall? I will fight alongside them." So he davened for their success.

We may now understand Yaakov's seeming ambivalence, his divergent reactions to the battle.

Initially, Yaakov called out Shimon and Levi for the threat they brought upon his family, but when they replied that on the contrary, they actually protected Bnei Yisrael, Yaakov accepted their argument. In his deathbed rebuke Yaakov speaks of something else. Granted, the war had to be fought, but Shimon and Levi's attitude in doing so was wrong; instead of approaching the battle through *tefillah*, as Yaakov himself did, they fought out of anger.

Perhaps this is implicit in the wording of Yaakov's criticism of Shimon and Levi, כלי חמס מכרותיהם – *Stolen vessels are their weapons* (49:5). Rashi defines מכרותיהם as weaponry, and explains that their "profession" of murder, carried out against Shechem, was stolen from Esav. Yaakov meant that the "vessels" Shimon and Levi used for the battle – a focus on weaponry and killing – were stolen from Esav. They ought to have used Yaakov's "vessels" – *tefillah* and *bakashah*.

The Midrash (Chanukah 2 – Eisenstein) relates that leading up to the Chanukah wars, the Jews "looked [in hope] toward the eastern mountains" – perhaps the Persians would come to their aid. To which Mattisyahu Kohen Gadol responded, "Doesn't the *passuk* say ארוך הגבר אשר שם בשר זרועו לו ומן ה' יסיר לבו, וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו – *Cursed is the man who makes flesh his strength and turns his heart away from Hashem, and blessed is the man who makes Hashem his security* (see Yirmiyahu 17:5-7)?" Consequently, he and his sons and the other warriors fasted, donned sackcloth, and prayed to Hashem, and then went out and waged war.

We may now understand that yes, inspired to do battle by Shimon and Levi, the Chashmonaim saw themselves as carrying on the legacy of old. But their *approach* to battle was different from that of Shimon and Levi. Accepting Yaakov's rebuke, they stepped up to the fight with fasting and *tefillah* – that is, with reliance on Hashem.

This very lesson was imparted to Mattisyahu's sons by their sister, when she said, "Place your trust in Hashem, and He will help you." And as *Megillas Antiochus* (no. 41) relates, "They battled the nations and killed many among them ... because they trusted in Hashem, G-d of the heavens."

